

nyelvű lengyel költő, humanista. A reneszánsz gondolkodás legkiemelkedőbb képviselője Lengyelországban. 1428-tól a krakkói Akadémián tanult, 1433-tól ugyanott a római költészet előadója volt. 1437–1439 között IV. Jenő pápa udvarában tartózkodott, 1440-ben elkísérte *Ulászlót* a magyarok hadjáratában, 1444-ben részt vett a várnai csatában. Egy ideig Hunyadi János, majd Vitéz János humanista udvarában tartózkodott. 1451-től lwówi (Lemberg) érsek. ○ A maga alapította Dunajóvárosában (Lwów mellett) létrehozta a szellemi élet központját, püspöki palotája Lengyelország első humanista udvara. Teológiai felfogásában sok az önállóság, függetleníteni kívánta a tudományt, a filozófiát, az etikát, a politikát és a nevelést a középkori tekintélykultusztól. Fel lépett a természet teleologikus felfogása ellen. A középkori embereszménnyel szembeállította a reneszánsz emberideált. Műveinek nagy része elpusztult. Életéről és működéséről alapvető forrás: *Kallimachosz*: De vita et moribus Gregorii Sanocensis ('Sanoki Gergely élete és szokásai', kiad.: 1835; lengyel kiadás: 1909). ○ *Irod.*: Kovács E.: A krakkói egyetem és a magyar művelődés (1964).

Kovács Endre

gtercsosz: → *gterma*

gterma <tibeti 'kincs'; *gtercsosz* <tibeti 'kincs + irat, könyv'; *terma*, *tercső* (népnyelvi formák): tibeti apokrif mű; Buddhának, Gsenrab Mibónak (a bon vallás legendás alapítójának) vagy egy kései szentnek tulajdonított szöveg, amelyet szerzőjük állítólag elrejtett az utókor számára, és amelyet aztán természetfeletti sugallatra egy választott személy, a *gterblon* <tibeti 'kincs + előhozó'> vagy *gterszon* <tibeti 'kincs + tanító, tudós'> fedezett fel. Egyes gtermák teljes egészükben „felfedező”-ik alkotásai, mások valóban korábbi munkák felhasználásával készültek. Nagyreszt doktrinális vagy misztikus–mágikus szövegek, s vagy elfeledett régi tanokat, szertartásokat elenevítettek fel, vagy épp ellenkezőleg, az „ortodox” felfogástól idegen, „eretnek”, új tanokat hirdettek. Akad azonban a gtermák közt néhány, aktuális politikai célokat követő epikus történeti mű is. Irodalmi szempontból a → *Manibkabum*, a → *Bardoj toszgrol*, a → *Gzernmjig* és kiváltképpen az *Orgjanglingpa* által „felfedezett” gtermák a legjelentősebbek. Uray Géza

Guadeloupe irodalma: Guadeloupe két nagyobb — voltaképpen egy tenger-

szoros által elválasztott kettős — szigetből és öt kisebb szigetből áll; a közép-amerikai Szélcsendes-szigetek (Kis-Antillák) sorába tartozik. Területe 1779 négyzetkilométer. Lakossága (1970-es becslés szerint) 327 000, — többségükben négerrek és mulattok, továbbá fehérek: főként a 300 évvel ezelőtt bevándorolt bretonok és normannok leszármazottai. A Francia Köztársaság tengerentúli területe; hivatalos nyelve a francia. — A felnőtt lakosság 16%-a analfabéta. ○ A 19. sz.-i, guadeloupe-i származású Ph. F. *Dumanoir* jellegzetesen francia drámáiróvá lett: népszerű vaudeville-jeit és melodrámaít sokféle játszótták — így a század közepétől kezdve nálunk is — mint tipikusan francia színműveket. — A guadeloupe-i irodalom kibontakozása az 1920-as években indult meg, párhuzamosan a közép- és dél-amerikai néger mozgalmak fellendülésével. Az 1932-ben Párizsban megjelent *Légitime défense* ('Jogos védekezés') c. folyóiratnak csak egyetlen száma került a párizsi néger értelmiségiek körébe, de így is felrázta az antillai diákokat, közöttük a guadeloupe-i G. *Tirolent*. Nagy hatással volt a későbbi fejlődésre az 1947-től kezdve megjelenő afrikai *Présence Africaine*, valamint a tíz évvel később megindult *Black Orpheus* (az afrikai és az afroamerikai irodalom folyóirata), továbbá a *négritude* szemlélete. 1949-től több jelentős guadeloupe-i író és költő művét adták ki, túlnyomórészt Párizsban, nemritkán kitűnő előszavakkal (mint P. *Fort*, P. *Mac Orlan* és mások bevezetői), neves kiadóknál (*Gallimard*). Néhány ismertebb szerző: S. *Alcandre* (regény), J.-L. *Baghio'o* (regény, verseskötet), M. *Lacrosile* (regények), F. *Morand* (verseskötetek, elbeszélések), P. *Niger* (verseskötet, regények), M. de *Rivel* (elbeszélések), G. *Tirolien* (verseskötet). ○ *Irod.*: J. Jahn: A Bibliography of Neo-African Literature — from Africa, America and the Carribean (1965); Keszthelyi T.: Az afrikai irodalom kialakulása és fejlődése napjainkig (1971).

Kovács Endre

Gualterus Burlaeus [gválterusz burleusz]; *Burley*; *Burleigh* (angol névváltozatok); (1275?—1344 után); latinul alkotó angol Ferenc-rendi szerzetes. 1290—1306 között Oxfordban tanult, ill. tanított, majd *Duns Scotust* követve Párizsba ment (1307—1326/1327), ahol *Albertus Magnus* és Aquinói Szent Tamás befolyása alá került. Később többször járt el diplomáciai megbízatásokban. ○ A 14. sz. legjelentősebb angol sko-

lasztikusának tekintik; egyedül *Arisztotelész*hez 130 kommentárt írt. Nagy érdemet tulajdonítanak neki az egyházi ének és a liturgia megreformálásában. Az ő művének tekintenek több himnusz is, ezeknek a szerzősége azonban vitatott. Irodalmi szempontból egyetlen jelentős műve a *Liber de vita et moribus philosophorum poetarumque veterum* ('Könyv a régi filozófusok és költők életéről és erkölceiről', 1341 k.), amelyben Homérosztól Priscianusig foglalkozik az ókor nagy íróinak és filozófusainak életével és műveivel. 18 nyomtatott kiadása jelent meg, lefordították olaszra, franciára, spanyolra, kétszer németre, háromszor csehre, ebből lengyelre. Ismerték Mo.-on is. ○ Ismertebb műve még: *De puritate artis logicae. Tractatus longior et brevior* ('A logika művészetének tisztaságáról. Hosszabb és rövidebb értekezés'). ○ Kiad.: H. Knust: *De vita et moribus philosophorum* (1886). ○ Magyarul: 1 vers (Hegedűs I., Aranyhárfa, 1929). ○ Irod.: F. J. E. Raby: *A History of Christian-Latin Poetry* (1953). *Tarnai Andor*

Guan; *Amada Gorō* (eredeti név); (Fukushima prefektúra, 1854. júl. 20. — Momoyama, 1904. jan. 17.): japán költő. Az 1860-as évek belháborús zűrzavarában szülei eltűntek. Előbb fényképész, újságró. Miután hasztalan kereste-kutatta családját az egész országban, 34 éves korában buddhista szerzetes lett. Főleg a *Guan ikō* ('Guan hátrahagyott kéziratai') c. kötetében fennmaradt, bánatos hangú verseiben sajátosan ötvöződnek a klasszikus kínai költészet és az ókori japán *Manyōshū* c. antológia költői hagyományai. Bensőséges lírai, nagyszerű tájleíró költészete hatást gyakorolt a japán vers egyik megújítójára, *Masaoka Shikire* is.

Halla István

guaracha [gvárácsá]: kubai népdal. Eredetileg színpadi betétdal volt; a havannai *teatro bufo* színházaiban 1868-tól a 20. sz. első évtizedéig énekelt guarachák a harmincas években kialakult afro-kubai költészet legjelentősebb előzményei. A dalok világa jellegzetesen városi, Havanna néger, félvér szegényeinek élete szólal meg bennük. Refrénus formájúak (a refrént a színházban kórus énekelte), ritmusuk gyors, dobpergésre emlékeztető:

Minden asszony rumbát táncol,
kánkánt többé egy se jár,
„tumba” — szól a rumba — táncolj,
tumba, tumba, meg ne állj!

○ A *teatro bufo* darabjaiban énekelt guarachák 1882-ben Madridban könyv alakban is megjelentek. Zenéjük később elkallódott, maguk a guarachák azonban a kubai népköltészet részévé váltak, motívumaik felfedezhetők *N. Guillén*, *E. Ballagas*, *R. Guirao*, *J. Z. Tallet* verseiben. ○ (→ *kubai irodalmi formák, betét*) ○ Irod.: *Guarachas cubanas antiguas* (1963). *Simor Andrés*

Guardati, Tommaso: → *Masuccio*, Salernitano

Guareschi [gvareszki], Giovanni (Parma, 1908. máj. 1. — Cervia, 1968. júl. 22.): olasz író, humorista. Az 1945 után indult és 1961-ben megszűnt népszerű politikai vicclap, a *Candido* szerkesztője volt. Könnyed-szellemes író, híres regénysorozatának — *Don Camillo* (1948), *Don Camillo e il suo gregge* ('Don Camillo és a nyája', 1953), *Il compagno Don Camillo* ('Don Camillo elvtárs', 1963) stb. — főhőse, egy katolikus pap, világhírű lett. A kezdetben objektivitásáról, antifaszizmusáról ismert író utolsó éveiben azonban a korlátolt antikommunizmus zsákutárába jutott. ○ Egyéb művei: *Vita in famiglia* ('Családi élet', reg., 1968). ○ Magyarul: 1—1 nla (Tóth L., Modern olasz novellák, anto., 1959; Veber Z., Hét, 1964, 5.). ○ Irod.: Hárs L.: Zárószó egy regényfolyamhoz (Nagyv., 1965, 2.). *Székely Éva*

Guarini [gvarini], Giovanni Battista (Ferrara, 1538. dec. 10. — Venecia, 1612. okt. 7.): olasz drámaíró, Gu. Guarini oldalági rokona. Pályafutását Ferrarában kezdte mint a retorika és a poétika tanára, az *Esték* kedvelt diplomátája. 1583-ban távozott a ferrarai udvarból, két év múlva visszatért, majd más fejedelmi udvarokban szolgált, többek között a *Mediciknél* Firenzében, ahol az → *Accademia della Crusca* főkonzulja volt. ○ Drámaírói elveit *Compendio della poesia tragicomica* ('A tragédia és a komédia költészetének kiskatéja', 1601) c. írásában fejtette ki. Teljes művészi szabadságot követelt az arisztotelészi szabályokkal szemben is: a művészet célja szerezni csak a szórakoztatás; nem a nevelés, hanem a feledés katharsziszának megadása. ○ *Idropica* ('A vízkóros nő', 1609, nyomtatásban 1613) c. komédiája mellett főműve a *Pastor fido* ('A hű pásztor', 1580—1583, könyvalakban 1590, első előadás 1595; G. F. Händel 1712-ben operát írt belőle), ez a *settenariókkal* vegyes *endecasillabó*kban írott pásztorjáték, amely heves vitákat váltott ki. A cselekmény Amarilla és a hű pásztor,